

ראש השנה לאילנות

הנטיעות בארץ ישראל

ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, ט"ו בשבט הוא, ואינו ראש השנה לנטיעות. אין הגיון וטעם לטעת עצים לקראת סוף עונת החורף. ובכלל, ראש השנה לנטיעות הוא בא' בתשרי (משנה ראש השנה א', א'). נטיעות חדשות בארץ ישראל היא מצוה חשובה, אך היא לא קשורה לט"ו בשבט.

מנהג הנטיעות בט"ו בשבט החל לפני למעלה ממאה שנה, אך אינו מעוגן במקורות. בימים של תחילת הציונות, הכריזה הסתדרות המורים על יום זה כיום חג לנטיעה, התכנים לבשו ופשטו צורה, אך העץ נותר במוקד החג.

כבר בפרשת בראשית למדנו מהקדוש ברוך הוא את ערך הנטיעה, "ויטע ה' אלוקים גן בעדן" (בראשית ב', ח'). העוסק בנטיעה דבק במידותיו של הקדוש ברוך הוא. שנאמר, "אחרי ה' אלוקים תלכון ובו תדבקון" (דברים י"ג, ה'). וכי אפשר לבשר ודם לעלות לשמים להידבק בשכינה? אלא, מתחילת בריאתו של עולם לא נתעסק הקדוש ברוך הוא אלא במטע תחילה, אף אתם כשנכנסין לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחילה, דכתיב: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" (ויקרא רבה כ"ה, ג'). אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: "אף על פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב, לא תאמרו נשב ולא נטע, אלא היו זהירים בנטיעות כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים, אף אתם היו נוטעים לבניכם" (מדרש תנחומא בפרשת קדושים).

אמונה, זה סדר זרעים! שמאמין בחיי העולמים וזורע. החקלאי לוקח את הזרע, טומן אותו באדמה ומאמין בתהליך הטבעי של גשמים, נביטה וצמיחה ובעז"ה לקיטת הפירות, הנטיעה נועדה לבנינו לדורות הבאים.

נאמר, "ואדם אין לעבוד את האדמה" (בראשית ב', ה'), וכדי להגשים את הצורך בעיבודה של האדמה והוצאת הטמון בה בפועל, נוצר האדם. כנאמר: "ויניחם בגן עדן לעבדה ולשמרה" (בראשית ב', ט"ו). הדברים נאמרו בלשון נקבה, לעבדה פיזית לעסוק בדברי תורה ולשמור מצוותיה התלויות בארץ ומצוות השמיטה והיובל. חטא אדם הראשון, שפגם בהרמוניה שבין האדם לגן, ומכאן כבר צריך לעבוד בכפליים. האדמה נתקלה "קוץ ודרדר תצמיח לך", והאדם - "בזעת אפיך תאכל לחם". רק החיבור לאדמה יביא את האדם לביטוי עצמי שלם, גאולת האדמה והאדם.

האדם העובד את אדמתו כדרך חיים, לעולם לא יסתפק ביבול המתקבל מעונה אחת של נטיעה. לא תהיה תפארתו על מחזור אחד של עשייה. הוא ישמור את הזרעים לנטיעה הבאה, שהיא תניב יבול גדול ואיכותי יותר מהנוכחית. פניו נשואות אל ההרחבה, דעתו נתונה בהתמדה להצמיח עוד ועוד, להבטיח עתיד עוד יותר טוב, "נצר מטעי, מעשי ידי להתפאר".

מעגל החיים היהודי נע כל העת על שני הצירים: הציר ההיסטורי והציר הטבעי. בין "חג החירות" ל"חג הקציר", בין "חג מתן תורה" לבין "חג הביכורים", בין "חג הסוכות" לבין "חג האסיף". אלפיים שנות גלות הרחיקו יהודים רבים מן הטבע. גם מיום ט"ו בשבט כ"ראש השנה לאילן", יום מיוחד בשנה שבו המוקד אינו האדם אלא הטבע. אדם, חובתו לשמור על הטבע, על האילנות והפרחים. כמאמר חכמים: "בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את

מתוך קנקן תירוש

אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן, ואמר לו: ראה מעשיי כמה נאים הן, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב עולמי, שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך".

בט"ו בשבט: לאכול פריה וטובה

ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילן. זהו תאריך קובע למספר עניינים הלכתיים הקשורים למצוות התלויות בארץ. חישוב שנות **ערלה ונטע רבעי**, וכן חישוב שנות **המעשר**. בשנות הגלות הארוכות והאפלות, צויין ט"ו בשבט כיום של כיסופים לארץ הרחוקה, כאשר הניחו שלשים סוגי פירות מארץ ישראל, ואלה הביאו מעט מטעם הארץ, לחורף היהודי הארוך בגלות.

יש מנהגים רבים בעריכת "סדר" ליל ט"ו בשבט, ועניינם הוא לברך על פירות העץ, להעדיף פירות משבעת המינים ולהעדיף פירות ארץ ישראל כשרים. דהיינו שאינם ערלה, שהם מעושרים, שאין בהם חשש שביעית נקיים מתולעים, ומן הראוי בין אכילת פרי לפרי, חשוב ללמוד על המצוות התלויות בפירות הארץ, פסוקים ומדרשים על כל פרי ופרי.

בציווי האלוקי הראשון שבתורה: **"ויצו ה' אלהים על האדם לאמר: מכל עץ-הגן אכל תאכל. ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות"** (בראשית ב', ז'). **מדוע צריך לצוות את האדם לאכול? הרי גם מבלי שנצווה על האכילה אנו אוכלים, מחמת שהגוף חושק באכילה?**

עם כניסת האדם לגן עדן מצווה האדם לאכול, ובדומה, עם ישראל מובא לארץ ישראל על-מנת לאכול מפירותיה, **"ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכל מפריה וטובה"** (ירמיה ב', ז'). וכן: **"והארץ אשר נתת לאבותינו לאכול את פריה ואת טובה"** (נחמיה ט', ל"ו).

"ושמרת את מצות ה' אלקיך ללכת בדרכיו וליראה אתו: כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר: ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש: ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת: ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" (דברים ח', ו'-י').

על פי הקדמונים, הברכה על אכילת פירות ט"ו בשבט **מתקנת את חטא עץ הדעת**. כמובן שאין הגיון לברך דווקא על פירות יבשים כשהם מיובאים מיוון או מתורכיה כיום, כשיש בחורף פירות טריים מגידול ארץ ישראל.

ט"ו בשבט מזכיר לנו את המבחן שנערך לכלה או לחתן המיועדים. מגישים לפניהם מגש עמוס בפירות ממינים שונים, ובודקים באיזה פרי יבחרו תחילה. האם הם מכירים את סדר הקדימות בברכות!?

מדוע דווקא מבחן כזה? מה הקשר שלו לבניית בית? באמצעות ההלכה. "היו לפני מיני פירות הרבה - מברך על החביב תחילה" (שו"ע סימן ר"א).

מה הרעיון? "בדברים הנאכלים, שם מלובשים ביותר נפשות קדושות, וכל אחד מזמין לו ד' יתברך לאכול מאכלים השייכים לחלקי נפש רוח נשמה שיש לו אז, כדי להשלים את נפשו, וזהו שאנו מברכים "בורא נפשות רבות וחסרונן". **וחסרונן דווקא!!** כי: אלו הנפשות שאוכל עתה, הם הניצוצות שנחסרו מנפשו ונפלו לשם, **וכעת על-ידי אכילתו הוא משלים "חסרון נפשו ממש"** (לקוטי הלכות, ברכת הפירות א').

תפקידו של האוכל בבית היהודי מהווה אמצעי להתקדש. "תחילה היו ישראל מנקרים כתרגולים, עד שבא משה וקבע להם זמני סעודה" (מד"ר לפרשה).

ככל שאנו יורדים בסולם הבריאה, עולה החשיבות התזונתית של הדברים. **הבשר** (שהוא מסוג ה"ח") **אינו משביע את האדם כמו הלחם** (שהוא מסוג ה"צומח"), **והלחם חשוב לאדם פחות מהמים**, שבלעדיהם אין האדם יכול להתקיים אפילו זמן קצר (ומים הרי הם "דומם"). נמצא איפוא שהאדם זקוק לצורך קיומו למזון הלקוח מהסוגים הנמוכים ביותר

מתוך קנקן תירוש

של הבריאה. למה? "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" (דברים ח', ג'). כלומר: לא הלחם לבדו, (החומריות של הלחם), הוא המחיה את האדם, אלא "מוצא פי ה'", קרי הניצוץ האלוקי שבלחם - הוא המעניק לו את החיות. כשהאדם אוכל או שותה דבר מה, נשמתו "רוכשת" את הניצוצות האלוקיים שהיו חבויים באותו מאכל או משקה, ובכך נסגר מעגל. הניצוצות הללו נגאלים על-ידי התכללותם בנשמת האדם וכך הנשמה "ניזונה" מהם.

האדם והעץ

אדם ואילן - היינו הך. אחד קשה ואחד רך. אחד גבוה ואחד מך. אדם ואילן היינו הך (בשם הבעל שם טוב).

דימוי האדם, גדילתו והתפתחותו לעץ נמצא בתורה: "כי האדם עץ השדה" (דברים כ', י"ט). **בנביאים: "כי כימי העץ ימי עמי"** (ישעיה ס"ה, כ"ב). "הגבר אשר יבטח בה', והיה כעץ שתול על מים" (ירמיהו י"ז, ז'-ח').

ובכתובים: "אשרי האיש... והיה כעץ שתול על פלגי מים" (תהילים א', א'). תהליך החינוך הוא תהליך מדורג. כפי שכל עץ נותן פריו בזמן אחר, כך גם הלומדים, כל אחד יניב פירותיו בזמן.

תקומתו של העץ איננה מושרשת בענפים ובעלים ובפירות המפוארים - אלא, בשורשיו, שהם מחוזקים במקום אשר הרוחות והסערות לא תגענה שמה. הם מתחזקים על מקור מים חיים של התחדשות, כן הוא האדם. כל זמן שהוא נצמד לשורשיו הרוחניים, שום רוח לא תעקור אותו ממקומו. יונקותיו, ישגשו, יפריחו ויעש שורש למטה ופרי למעלה.

עצים, ענפים ופירות, מבטאים משהו מן המייחד והמאחד. העצים למיניהם, כמו גם ענפיהם ופירותיהם, **מסמלים** את החברה האנושית בכלל, ואת החברה היהודית בפרט. כפי שבמקורות הקדומים נמשלו העצים לעם ישראל. לזית, לגפן, תאנה וצדיקים משולים לתמר. לכל אחד מהם צבע משלו, צורה משלו, ואין האחד זהה לחברו. כל אחד מהענפים פונה לכיוון אחר. יש ענפים הנוטים לצד ימין, ויש הפונים לשמאל. יש עצים עשירים בפירות ויש עניים ביבול. חלקם קרובים זה לזה, וחלקם רחוקים זה מזה. ויש שענף אחד מנסה לטפס על חברו, או מונע את גידולו של האחר. **הצד השווה שבהם - שבסיסם משותף, וכולם יונקים ממקור אחד, ושואפים לגדול ולצמוח.** בניגוד לכל העצמים בטבע, העץ צומח כלפי מעלה בניגוד ל"כוח המשיכה".

האילנות מלמדים אותנו רבות, על היחס שבין שורשים לבין מראהו החיצוני של העץ שמתבטא בנוף, בגזע ובפירות. לפעמים יש רוחות חזקות, מחלות ומזיקים שפוגעים בעץ, אולם כל עוד השורשים טובים ובריאם, אזי יאסוף העץ כוחות חדשים וישוב להוציא ענפים רעננים ופירות.

לא מספיק רק לבוא לארץ ישראל, אלא גם צריך להיות נטועים בה. אם נאמין שהארץ שייכת לנו ורק אנו יכולים להיות נטועים בה, הקדוש ברוך הוא לא יתן לאף אחד להיזיז אותנו ממנה: "תביאמו ותטעמו" (שמות ט"ו, י"ז). נטיעה שאין בה נטיעה, שנאמר: "ונטעתים ולא אתוש ובניתים ולא אהרוס ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד!" "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך". **שם, בארץ, יש לנו חיים של נטיעה, להכות שורשים יהודיים ועמוקים.**

אמרו: "אם היתה נטיעה בתוך ידך, ויאמרו לך: הרי לך משיח!! בוא ונטע את הנטיעה ואחר כך צא והקבילו" (אבות דרבי נתן). לכאורה באופן טבעי אתה רוצה לזרוק הכל ולרוץ ולהקביל פני משיח, אך אם באמת אתה מבין את ערך הנטיעה ומה שהיא מוסיפה ביישובו

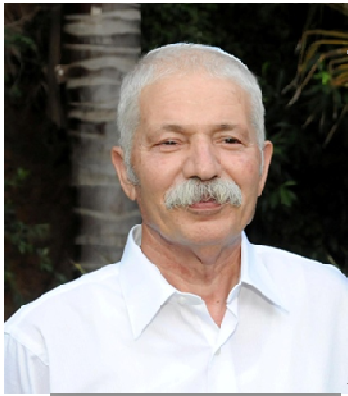
מתוך קנקן תירוש

של עולם, קידומו ופיתוחו, אתה יודע שזה בעצמו ממגמת המשיח, ולכן אתה נוטע את העץ ורץ להקביל פניו.

העץ הוא הסמל לשלמות חייו העליונה של האדם בירושת הארץ, על-ידי מטע. החזרה לארץ ישראל מבטאת שיבה מחדש אל הטבע. ודומה שלא לחינם נמשלה וסומלה גאולתם של ישראל (ואף דימויה הלשוני נלקח מעולם הצומח, ("ראשית צמיחת גאולתנו") בהוויה פיזית, גשמית, ארצית, המחברת את ישראל לאילנות דווקא. במראה שנגלה בחזון יחזקאל: "ואתם הרי ישראל ענפיהם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל" (יחזקאל ל"ו, ח"). כך ראו חכמים את סימן הגאולה, עד שאמרו עליו "אין לך קץ מגולה מזה!" (סנהדרין צ"ח, ע"א).

כך היא בתמצית ברכת ה' לאדם ולישראל לעתיד לבוא, שיהיו ימיהם כימי העץ, המחליף גזעו ומחדש נעוריו.

גבריאל תירוש מחבר הספרים קנקן תירוש, ביאורים על החומשים בראשית, שמות ויקרא במדבר. בכל פרשה עשרה מאמרים ונושאי משנה. המחבר היה מחנך ומורה לתנ"ך בחטיבות הביניים ושליח מטעם המחלקה התורנית בסוכנות היהודית לארצות ברזיל וקנדה.

כל הזכויות שמורות למחבר כולל צילום, שכפול, העתקה, הקלטה ותרגום.

את הספרים ניתן להשיג במחיר עלות ההדפסה בקרן הגמ"ח להכנסת כלה "מסילות

זוהרה ומאיר". טלפון 08-9355396, נייד 052-4735104, tirosht@gmail.com

כל תגובה, הערה הארה תתקבל בברכה.